

Till
Justitiedepartementet
Ju2025/00072

Yttrande över betänkandet Några frågor om grundläggande fri- och rättigheter (SOU 2025:2)

Inledning

Stockholms tingsrätt har ombetts att yttra sig över betänkandet Några frågor om grundläggande fri- och rättigheter, som innehåller förslag och överväganden i flera frågor som ansluter till grundlagsskyddade fri- och rättigheter.

Tingsrätten kan inledningsvis konstatera att normgivning på grundlagsnivå aktualiserar delvis andra överväganden än annan normgivning. När en grundlagsnorm – likt flera av kommitténs förslag – ger lagstiftaren rätt att i lag meddela undantag från normen kan det diskuteras hur preciserat undantaget bör vara. Ett för öppet skrivet undantag riskerar att leda till för stora avsteg från det grundlagsskyddade området, medan ett för preciserat undantag kan medföra praktiska svårigheter vid senare lagstiftningsarbete. Eftersom det är fråga om förslag på ändringar i grundlag bör det under alla omständigheter kunna krävas att skrivningarna är tydliga och att de kan antas leda till en förutsebar rättstillämpning. Med detta i beaktande har tingsrätten, utifrån de intressen som domstolen har att beakta, följande synpunkter på förslagen.

Grundlagsskyddet för rätten till domstolsprövning

Kommittén har varken definierat eller exemplifierat den ”sak” som var och en har rätt att få prövad i domstol eller annat oavhängigt rättskipningsorgan. Med en sådan innehållslös norm kan det ifrågasättas vilket grundlagsskydd som uppnås. Rätten till domstolsprövning kommer att bestämmas i lag helt utan anvisningar eller begränsningar i en överordnad norm.

Grundlagsskyddet för rätten till medborgarskap

Kommittén har i denna del föreslagit en ändring av 2 kap. 7 § andra stycket regeringsformen. Enligt regelns föreslagna andra punkt ska det kunna

föreskrivas att ett svenskt medborgarskap ska kunna fråntas den som är medborgare i annan stat och som har dömts bl.a. för brott som allvarligt hotar rikets säkerhet. I betänkandet anges att det med uttrycket ”brott som allvarligt hotar rikets säkerhet” främst avses brott mot straffbestämmelser till skydd för staten i 18, 19 och 22 kap. brottsbalken (s. 206 och 310).

Föreskrifter ska enligt förslaget kunna meddelas avseende den som dömts för brott som utgjort ett ”allvarligt” hot mot rikets säkerhet. I betänkandet utvecklas dock inte den närmare innebörden av detta allvarlighetskriterium. Det anges därmed inte hur bedömningen av ett brotts allvar ska göras eller vilka omständigheter som typiskt sett kvalificerar ett brott som allvarligt enligt den föreslagna punkten. Enligt tingsrätten är det därvid inte tydligt om avsikten är att samtliga gärningar som straffbeläggs i 18, 19 och 22 kap. brottsbalken ska anses vara allvarliga hot mot rikets säkerhet eller om bedömningen ska påverkas av t.ex. tillämplig straffskala, gärningens straffvärde eller andra omständigheter. Betänkandet innehåller inte heller några överväganden i fråga om mot vilka andra straffbestämmelser än de uppräknade som ett brott skulle kunna omfattas av den föreslagna bestämmelsen.

Enligt tingsrätten medför dessa oklarheter att den föreslagna regeln riskerar att få ett ottydligt tillämpningsområde. Oklarheterna bör därmed hanteras i det fortsatta lagstiftningsarbetet, inte minst med tanke på att förslaget innebär en inskränkning av en grundlagsskyddad rättighet.

Grundlagsskyddet för föreningsfriheten i förhållande till kriminella sammanslutningar

I denna del har kommittén föreslagit en ändring i 2 kap. 24 § andra stycket regeringsformen, som innebär att föreningsfriheten ska kunna begränsas bl.a. för sådana sammanslutningar som ägnar sig åt allvarlig brottslighet för att uppnå ekonomisk eller annan otillbörlig vinning. I betänkandet anges att det med begreppet ”allvarlig brottslighet” avses sådan brottslighet som hotar grundlagsskyddade värden eller statens våldsmonopol och därför kan sägas vara systemhotande (s. 266 och 314).

Enligt tingsrätten är innebörden av det föreslagna uttrycket ”allvarlig brottslighet” ottydlig. Av betänkandet följer att begreppet avses omfatta många olika typer av brott (s. 315), men kommittén redovisar inte några överväganden i fråga om hur bedömningen ska göras, t.ex. avseende vilka omständigheter som typiskt sett kvalificerar brottslighet som allvarlig i den föreslagna regelns mening eller vad som kvalificerar brottslighet som systemhotande. Enligt tingsrätten medför dessa oklarheter att den

föreslagna regeln riskerar att få ett otydligt tillämpningsområde. Också denna oklarhet bör därmed behandlas i det fortsatta lagstiftningsarbetet.

I handläggningen av detta ärende har deltagit lagmannen Göran Lundahl, chefsrådmannen Måns Wigén och administrativa fiskalen Jonas Nyman (föredragande).

Göran Lundahl

Jonas Nyman